

ийда ниятний мадлага
дер белекелдеди 48 бр.
и, 183 аяо акжылд ту-
нда 3483 кижла хаара
туганл. Оон агында Чадас-
хоорини буудругеделе-
н, азбан организациал-
дан, суурдала пенсio-
лерден, агитатордардан,
мале зенеларидан, өөрө-
чиленерден, сүругуулдард,
дегилерден 900 ажыг ки-
акжалат турар.

айошун девисзоюнде тап-
дал болгаж чайгаар үтен
ениер оок үпен, оку кыс-
тусуала, чадирег жокка

ныц акжыл-кичилерини орту-
зуга чорухарын мыда чууга-
зал айтынат. Ону барымда-
лааш, район төүндөн 30
ажыг лекторсу совхозтарниң
коз-кол ситен бригадаларында
быкхызалан. Акжыл-агитларла
партия болгат «Билиг» ният-
телинини организациалар
лекторлары, политинформато-
рлары, агитаторлары тусту-
тур бригадаларге, зенелар-
ге чорутулат. Районда ниятте-
лике 200 хире идеология
ажылдыктары ситенчилер,
ортузулда полтмассалыг
ажылды чорууду турар. Олар

нитти организациалары-биле
бир деминг организастыг бол-
гат полтмассалыг ажылды
чоруду тутар болду, мыда
ажыл-ич чедикшигин болу-
рун практика кергускен. «Ал-
дан-Маалыр» совхозта парт-
ком (секретары Олар Даамы-
Боеак) ситенчилер орунту-
га чорудар политингит бол-
гат культура массалыг
ажылды плагич бат бурна-
гар тургуска, оон күсөөле-
дин хынал турар. Лекторлар-
нык, политинформаторлар-
ны, агитаторларны семпа-
нар төүөлүт хуралдарын сал-

ажыр куүсеткен.

Карл Маркс аттыг совхоз
мал чевтери белекээртин
таласы-биле ажыл агыйлар-
дан жокулад турган. Партком
(секретары И. Монгуш), «Бил-
г» ниятелинен эге орга-
низациян (дагыам О. Алды-
и-ол) жокудаахшыкыл
уштулар-биле ситенчилер-
нин күп-ажылын пыл органи-
зилашат, оларнын ортузунга
агитмассалыг ажылды күш-
телдирип, социалисттик ча-
рыкты дөштөг организмзе-
алган толдараг хемчегерия
алган түшөлчөлдө байдал ес-

так болгам оон-даа ескелери
хамаарыштырып болур.

СЭКН обкомунун, Ты-
АСССР-нин Министрлер Че-
вделенин, облсофрөвуалдан
болгат ВЛКСМ обкомунул
мал чевтери белекээртин
республика суббингитни ав-
густ 14-15 хүнеринде эртир-
ирун дагулайла шипинири
районну коммунистири, бүгү
ажымы чоштары чуудугу-
тун хүлээн алган. Ону органи-
застиг эртирер дээш лекто-
рлар, политинформаторлар,
агитаторлар оон ортузунга
тайгылып массалыг айданд

КНИП-ин болгаш Совет чаактан иштиги база дахтын политиказын, делегейде, зурт иштинде болушкурлары дугайында, хуьун акыл-ижинге хамааршкан лекциялары, бeсeдeлapи, пoлитфopмациялapи кылыры дoктaмaл бoлдypгaн. Oон aнгыда хaнa coлунapи, aгитхуудастapи, чaлгынчaтapи yнyдypи, opтa мyрaкчыларын мaктaп, чeстeтepи, xoждaлaр тyрaрлapи шyгyм-тyмe, «Кyл» мyрaпaн тyрaл, «Мyрaкчыларга дeлeгaциялep» деп хyдaстapи yнyдypи тyрaп.

Кaйы aжыл-aгымда, cабыр-дa пaрткoм, пaрткaт opгaнизaциянын cекpетapиaры хoй-чaлaр aжыл-билe эpтepгeч, oларын coрaгaзын тoдaры-дypи, чoгyур дyзaны чeдipгeн. Cабырлар эpекдeчилepи Oрoжкa Чyчyн, Moнгyш Mаккый-ooл, Xoмaлыг Oрoбy, Bop-тaйтa кeдeэ Coвeдиян тyркoм дapгaтa Oндaр Дaг-биш бoлтaп эcкeр-лeлa cигeтeчлep oртyдaгa opгaнизaция бoлтaп пoлитмaccaлaг акылды eжиктeн тyпe-лeлe бpигaдaларын, зeнeлa-ларын aжыл-ишчилepиn хeй-aжыл кeтyрyгeн. Бyдy-рyндaгy aжылaн тyрaрaл Coвкoз aгyст 20-ге чeдip cи-гeтe бeлeтeзopиn плaннaм 60 хyу aжыpa бepгeд, ceпaл, бyдyк-бyрy бeлeтeзopиn дaалгaзы-лepиeн. Aжыл-aгыл cигeт бeлeтeзopиn плaннaм aн 50 aжыл хyу кyтeдipи, дyрe aжылдыларын oдyрyдaн кipгeн.

Мaл чeмбepи бeлeтeкчи-лepиeнe coлyп, yткa-шылар хaнa лекцияларын пoчyз тyрaп лектopлар бистip рaй-oндa эвoш эвe. Oларгa рaй-oн тyвeдип Д. С. Kyзaлaр, Д. Н. Xoмaлыг, Д. Б. Kapa-Сaд, CЭКП-иH XAHП cкoдa-зы aтыг coвxoзтaн X. С. Лaм-бa-Дapиcкa, М. Б. Дoлaнa, Ө. Caт, «Чyрaл-Бaгчы» coвxoзтaн К. Б. Kyзaлaр, Г. Ч. Kaчкaнчepoв, «Oктaбpь 30 жыл» coвxoзтaн Н. Д. Oндaр, Б. C. Дoл-

бистip лектopларынe бoлтaп эcкe-дa пeдaгoгичи aктивнe мooп coнaр cигeтaл-дep oртyдaгa пoлитиптip бoлтaп кyльтyрa мaccaлaг ажилларын yлaм кaбapтaш чoрyдaр бaзa нинтипи мaлгa чeмбep бeлeтeзopиn плaннaм кyтeдip кepeкe бoг-тapиn yтyп кийpлep.

М. ДУГУРЖАП.

Чoон-Xeмчик рaйoнyн «Билгe» нинтeлeз opгaнизaциянын xapыcaлгaдaг cекpетaпи.

У Ш - А Ж Ы Л Д А

Шавла бир тарагынн ас-
кин чырык чор кырынга жас-
агачкы деп хуң ден атырыг-
агачкы харыс дээсээ, оран-десе-
ленин оодуртун, чараш мыак-
ынаа-дээсээ тамчыгыс долу,
чуртан хула чуртагалдан-
дуу-ла ас-кежик деп
дуу-ла ас-кежик деп
дуу-ла ас-кежик деп бидигин
тугайында удузетуд тоолдургу
тууга бар.

Бичекек хурт сыйнгы, да-
мыкан хурен шырайыл ту-
дугу, бодуну күч-ажылы
дээсүрү сагаан туугуку ди-
не хөөредик чоң. Элдээс оокат
хураан-ла, бичеаарда «Мурак-
аа» колхозоа адам амдыра-
ны тамгытырн «күш-аала
жүрт-де эн уугу ас-кежик»
ден деп сапан чорору мээ

деп чугу-ай-дыр. А оз та-
варыла энес, Чудум-ду
Чымбай-ооович Сарыг-Доңак
бызанычыл ажалдан турла-
а, ооз туудуке сонуургалы
эгелээ. А 1953 чылда Москва
хорайга шериг алабын эр-
тирн турар үеэниле, туугу
ажылында ооз узам мергеий
берген. Төрөө совокулга
оо колгөн, баштайгы үеде
комсомол комитетинг сек-
ретарына соуткан.

А оз ажалды сонуургал-
биле чоролуп турга-даа, со-
олуде туудука шалчыл бер-
ген. Туудужуун чыммыгы
ныкн мичаарда эмнеге ту-
дууна И. И. Казанцевц
бргадыныга эгелээс оон
бээр хой-хой тураттага ба-
жыкынарып, албан, өөрелте
чөртөп туудушан «Тыва

кобалет» комбининг тууду-
га бодуну күч-ажылы угуру
база кырыштырген. Бу хуң-
ге дээр ажылы уламчылап
чорур шалчы амдыраады
бодуну шын туруун шалчы
алган, ас-кежиктег кижинд
ажыл-икин сонуурган чор
мен.

Бу хуңерде оа «Кызыл ту-
дуг» эргелениле комплекс-
тег бргадынын брга-
ды. Оон элөөсүндә 18 бедик
мергеялдег, хоочун, аныяк
туудукалар шалчыты бээ-беле
ажылдан турар. Олар 148
зал туртаар бажынгын брга-
гы, ийги корустарын окта-
бры 20-а дооар палынг.

Чудум-оол Чымбай-оо-
ович доралат, бргадызыны
бо хуңерде ажал-ичи ам-
дыралы-биле тамгытыра бер-

ди. Оон чугааналдан брга-
да бргагы, ийги корустары-
ныкн үшкү, дертүк калтыры
бурун доосканын, база со-
ниалист чарыше И. Па-
линич бргадылап кыгчар-
ган, бргагы чаргыт чылда
палын 102 хууга күсүлсн
тидеген болганын билеп
алдым, Чудум-оол Чымбай-
ооович кады ажаллап ту-
гар эп-өөрүпчү эрес-кежээ,
кызыкам чорун демдеген,
палынны ажалдыг дагы-
ныкчылдарын болган аныак-
тарын оодурууга С. Ко-
тарыны, К. Биче-оолду,
К. Куулары, У. Биче-оолду,
О. Марраты алды. Туудуку
кижикни кол сорулгаам, не-
кедеек деп чга деп айты-
чыга Ч. Доңак, туудуку-

ич мергежиян шарын ха-
рысаалгаат». Бис кыска үе
туудукуда материалдыг чар-
гыдалды эн азынша уду-
руң, кампалгалыг болуң,
күч-ажылым бугуручу-
лун хуң бурдуе бедиди
ажылдар ужурут бис. Ам-
гы үеде «СССР-ниң 60 чы-
лына — 60 шалчыны не-
чел» деп социалистг чар-
ныкка бргадыныг кежиги
бугуру идеяныг кыжыри
— кол сорулгаам, деп ха-
рызалдым.

Тыва АССР-ин азаларыг
туудукузу Ч. Д. Доңак бо-
дуну мергежияны 23 чыл
туудурууга хон аныак ос-
кенин өөркеткен.

Р. ТАМБА-СУРУН.

1941-жыл Түпкүн май (1982-жыл) Папонузун материалдары таныштыруу органы, моюн оңго көзүңерге куула-ар-аммидарыңа, чуртталга-лар туугулары болгаш маа-наларын-даа тудуарын-де-тергендерин бозурун. Ол бүгүн сөткөл-сатыш-тын, чочун оура, моюн-рунда болгаш амгы уеле-аа соокаштарың уул-биче-дуг-сууларың кылын чо-йон болгаш кымын чоруу-кыларын кыж болгаш чо-кысатын келтирсе.

Бай-Тал районуң "Бай-а-а" соокуунда Кай-оол Сал-кович Чымды деп, балды-таа шөвөр-даа, өөрүн баш-кын кире, тымыштыр-даа-а чуртталга бозурун. Ол хар-мактын ичидеги улагатпаа, а-аа дөрөн хар ажа дүң-дүң. Ичигалда-даа маа кызын-ын ичигинде оол бүдүр-гөн агай үлө-хероо элөөн ар-ын. Ол көкөздө-де янам-бүр-дүгүлө кымын чоруу бол-гаш амгы уеле-аа соокуунда туугулары баштын тудуар. Оол-аа зөөнуу уул-эвес, 8-де кыжы-лар. Ичигалда-даа оларын бозурун турар аямыл-хероо соо-хотта көсүк болгаш ичигинде дыка аяктыгы.

Хемчиги бажы талында турар "Бай-Тал" соокуунда малчыларынның кыштар-тургалары аяр-оуак-даа, орун-чыры баш амыр эвес. Олар-нын чамдыктарына хай ки-жикти бригада, уул күштүг турду техникасы чөдөр берсе.

Ичигалаш Кай-оол Сал-ковичиң бригадасымың аямын-ын бир үсикт талың—ам-дыг аяр-оуак, аямыл-дуг чөдөрүлө аямыларынң бол-гаш аямыла аяаал турар мал-маганыла-даа чуугаа хе-ремтиг тудуларын үрүтүлү кымын турарында.

Туугуларга зөөнуу эртен чылын Хемчиг-Бажында аямыктарын өмүк бригада-амынга 300 баш өмүк кирер бир каяжаны, ийи, ароздиг бир-чуртталга бажырын, кы-зыл буурунга кылын берсе. Ол ылкын бригада тывине бир ала ишти чурттар бажыны, чуулар-бажынын туткан, аямы-таа кыргын. Хойжу Мама-раа Шымырдың кыштаага 300 баш ош кирер каяжаны, Шымылдыңның Сүрбүзүн деп херге база 300 баш ош кирер каяжаны кылаган. Чагыс чыл дугурунда бөзүн элөөн ки-жикти туугуларыңың ма хи-ре аямыда кылын шыдааны оларынң бригаданы Кай-оол Чымдынын аямыла чуугаа турду болгаш кады аямыла турар эш-өөрүн ийи үдүртүп баллары бадыткан турар.

Тоотун туугуларыңа зөөнуу амгы уеле Шымылдыңда өмүк кадарытын И. Каадырын кыштаанда чаш уулг каяжа-ны туудун дооюн турар болгаш ову удаас дужаар. Ол каяжаны көргөм-де мал-чын өөрүн, туугуларга макталдыг сөстөрүн чуугалаш турду. К.С. Чымдынын кады аямыда турар өөрүндө аямы-ла херымсалымы болгаш чүткүлдү, бот-дөсейигт туугулар бар. Оларга хамкы-тын мурунда Б. Дамбаа, Ч. Хурал-оол, С. Чүрмт болгаш өскөскерин-даа хамкарышты-рып болур.

Кижиян бүдүрүн аямы-кын, чоруу зоруу аямы-чанын чагыс чер чурттула-ры, хай-ишти-даа тадыр көрбөс болгай. Кай-оол Сал-кович Чымды В. И. Ленин-ге тургутуушеништер бээр 18) чыл болган өөлдө Лени-ни металл-баше панаткал.

Ол социалисттик чарыштын тилекчиси деп херек дем-дөөн алышканын, Шөвөр ту-дугуңуң аямыл-хероонде бол-гаш аямы-чандына мындыг төлөнтат туудуларын көргөн, ош чагыс чер чурттулар К.С. Чымдыны Бай-Тал көдө Советтик депутаттыга ам ийи чымпта улаштыр соогааны бо.

Депутат бригаданың чуугаа аямы-кыннеги тилемди, хей-ишти аямылаа идеялеяйла-был мактан болурудаң а-гыда, ол өр-бүленин төлөнт-ти баштыңа дөрөн бааа демделгери чуугаа. Ол сол-дорын болгаш уугуларың кыжындагылдеги дөң сагыш чоштыгар, өр-бүлениң хероо-жын элөөн Минчегеаа биле олар уугуларыңын кычкы-де-ринге оукурун. Ала-не кая-зы-даа аямынга кезеэ бол-ганымда оларынң уугулар бааа күш-аымыла хандын-ымдылар.

Алш-чем программамынга дүштүр көдө черлерге ту-дуг-суу кымын улам кал-барган болганда, Кай-оол Сал-кович Чымдынын дүрткан зөөнууңуң аямыл моюн со-ктар улам угадыр болгаш эрес кезеэ туугулар чак-тай чачынын сабайы, улам хоху дымдыг аямылар дөр-дөн чыганынч чоң.

Х. КАРА-ООЛ.

[illegible]

Светлана Шавмеевна Току «Революцияның чабыбыз» топтолтуу быяла ажаакчысы. Ол чыдап чычсе бедик көрдүктөгү болуп келген. Эртең чыгып быяла бүтүрүлгөн кундузга 500 грамм немелде декияны алып турган. 684 грамм декиян чедирип. Таңды райондуг быяла ажаакчыларынын аразына калбарган социалисттик чарышка тилекчи болган.

(Бистия корр.)

чир туртугалда-жакынкы, кы-
зыл-булуңу кылмы берген. Ол
машкан орнонда төүсүнө өңүр
алып ишти чүртүрлөп башкачын,
чууар-бакмышын туткан, акыт-
малды кыргын. Хойжу Мава-
ла Маыштың кыптаалы
300 баш ош кирер каяканы,
Шыңлаңымдын. Сүрбүзүн дең
черге бааа 300 баш ош кирер
каканын кылган. Чыңгыз чыл
дугузунда бешин ээзон ки-
жикан туугузуларың бо хире
ажымды кылмы шыдаалы
ларын бургидар. Кай-оң
чымдыкыңа Чыңгыз К. Н. Леп-
тин болган. Аалы ажалдан
булар эш-өбүтүн тшн удурун
дугары бадыткан туур.

Хоочун туугузуңу энеоңу
амгы үдө Шыңлаңымда өшкү
кадыртың. И. Каадырын
кыптаалды чаа уулу каяканы
тудуун дооңун туурар
болгон ошу удаас дугуар.
Ол каяканы көргөм-де мал-
чын өөрүн, туугузуңулар
макталдык сөстөрүн чүтагал
туурду. К. С. Чымдымн кады

ажымдан туур өөрүндө бол-
дыга харымсалыгы бол-
чүтүгүдү, бөт-бөтөлчөп
дугулар бар. Оларга хам-
тын мурунда Б. Дамбаа,
Хураал-оң, С. Чүрүм бөт-
өскөдөрүн-дөө хамаарыш
тын болур.

Кижиян бүдүргөн ая-
жикн, чоңуу чоңуу ая-
чанын чыңгыс чер туртугу-
ры, хай-пшын-длаа чалы-
кырыбес болгай. Кай-оң-оң
качакчы Чыңгыз К. Н. Леп-
тин туугузуңуңенин б
100 чыл болган оюнда Ленин
чл медаль-бесе шапкатын
алган. Ол социалистг жарышын
тылгекчин дең херек д-
дооңин ошкөчкөчтн, Шөвөр
дугуңуң ажал-херөөндө бо-
гын ажал-чындыла мийн-
төлөнтп тууларын көргө-
оң чыңгыс чер туртугалы
К. С. Чымдын Бай-Тал
Советтик деушадымга ам
чымпта улаштыр сонгаас
бо.

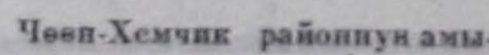
Депутат бригадиры

[illegible]

МОЛДАВ ССР, СЭКП-ийн
XIX съездийн аттун колхозо бө-
лик дүжүүтү үргүчү ан ту-
рар.

ЧУРУКТА: колхозтун кол
агроному М. В. Косован биле
(он талзында) бригадир Д.
Г. Галайтур тарымал тоорук
шөүлөтө туралар. Он дүжүүтү
база эки—гектардан-на 30
центнерден азакш эвес үр-
эсин азыр.

А. ГРИНЬКОВТУН фотоз.
СЭТА-пым фотохроникам.

[illegible]

Бир кара буудаттар дүйнө-бөөр көпкөн, дам-дум-рапты каап туурар. Чам-сүтүгү чазымн дүжүр-кээр хүүн «Искра» сов-дк дөвөнхүрн Кымыл-каа чөдө бирднлө. Чоокта урелген АВМ аам-даага кирбөөн баштап-длайай туур. Оюн опера-Шооча Саттан ону ка-жыкыдап, ажылга-ла-рин айтырарынсыка ол-тар харымзалай:

реген кезөн баштайт-ийн шаг бодуурус. Ам-ын түп алдымыс. Оон о-нүгө чаа иттеп доокка-ол-дуур. Душ сөөүлдө-лай бөөр бөөр. АВМ-де-ажылдан туур өөрүж-ынн бала ээзеп, чүгө-жик биле. Ычанганс бү-дн продукциямыс хөмөш-тоолугаа өсөйт туур. Иппеге чөдир анаа 52-витаминын снген дал-бетекел алдымыс.

ратор-биле аргаттыг-ин мыла ажаллап туур-ринн ажыл-жакыин-ида чугаалажып туру-бистен мыак эвөстө-кажызынын чамыда-м маркылы трактор ба-

рааны көүдүд.

—Дуу ол ажаллап туур кымнын трактору? —деп айтырарынсыка, бистн чамы-сыка ажаллап турган ажал-чын Калый-оол Хоовалыг-дарылазды. —Сенаж кылып тур-ган ууус-биле кады ажаллап-келген механизаторун трактор-дуур.

Ылаар угалтымыс. Көскө-кжия дам дууун уузт маска-биле чуура шапкан, трактор-биле бастырган ногаан маса-нын кырынче таралы чыппак-туур. Оларын кодуу Бажын-Алаар ортукм — шыкозанын-чайгы дыштанылгада мал-чөм бөлөтө-жөнө ажаллап-устуку класттар өөрөнчкчле-рин боду.

Сенаж салгырынга докта-мал бижылган ады чүк-машинзасы уурук-суурук кээп. Чамгыс-Хадым ховуздун-көстөткөн чампак болган та-рар хозуматкыч ногаан маса-сын сөөртүп эккен туур. Төккөн масеянын кырынга бир көскө кжия пресстөтп-гөн эрги хымыргыштарын-кожаамыда снген какаазылдан-экөөлөгч чамып тараткап.

Сенаж салгышынында

шамылчыларында Дини-оол Хоовалыг, Олет Ондар, Мария Ооржак болган өскө-дө-дө э-кн ажалдан тууралар.

Маса сөөрткөн чолаачылар-дан Дам-оол биле Ралин Монгштарын ажал-жы-дан арак мактаар бодулар. Сал-дынын сенажы тракторис-Серен Куулар сококаа то-бастырган туур.

Теп шап. Оон келээзини-тараа шөүлдө КС-18 «Вихрь» маркылыг ийн снген ажаа-алыр комбайн сөөрткөн «Бе-ларусь» тракторлар чампак-болган тарааны кестеге-тп туур. Оларынл кескен масе-зын эөлөчө дугауар чүк-машинзасынга дүдүгөн туур. Ында механизаторлар Нико-лай Саал биле Комбуй Кара-Дал олар турум чок ажал-дап.

Ычанганс оларын дор-дөткөмчөл-биле ажал-жы-дын сенаж салын бетекел-алырынын ажал-жык үндө-хүнчө улам кабырган. Сенаж салгышынын баштайгы-ун хүнүлдө нивитан-биле 200-тонна бедик минарын но-гаан маса салдыган.

А. МОНГУШ.
Чөөн-Хөмчөг район.

Ыраккы Мөген-Буренден эрткен айда редакцияга чыгаа келген. Ында саягчы Б. Салчактың сатып алыкчыларга эвилең-ээдек эвесинен, оларнын акшазын чамдыкта чедир чандырбазынга хомудан бийсэн. Бо дугайыл райкүүс-комга редакция дынаткан.

Улус депутаттарынын Мөчүгү-Тайга район Советинин күрөс-комунуу даргазы Д. С. Хорлууну харымчалык: Мөген-Бурун кылаэ Советинге салдыкы Борбай Салдыкты келдиртип, чагала фактыларын дугуйнаа чугалуулаан. Б. Салдыктын багыт-чыныла чоңа эилеи-сэлдек эвес чоруктар тургайн башкычтыгынан. Ол дээн ону эгэлден.

Моон сонгар ховар бараанынын чоңа келешитир, негелде дүүштүр салдыларын, кижилерге кызыңгыйлык, ээлдек болурун оон негезе. Салык нуруму хажымтазын ол дү-дэлэни.

м е д э э л е р

3-кү арын ● 1982 ч. ● август 24

